

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

КАРПОВА Ірина Гораціївна

УДК 378.013.42 (043.3)

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ
ОБДАРОВАНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Капська Алла Йосипівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, Інститут
соціальної роботи та управління,
директор інституту, завідувач кафедри
соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гузій Наталія Василівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, завідувач кафедри
педагогічної творчості;

кандидат педагогічних наук, доцент
Пономаренко Ольга Вікторівна,
Запорізький національний університет,
декан факультету соціальної педагогіки
та психології.

Захист відбудеться «20» травня 2010 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано «17» квітня 2010 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суспільні перетворення, що відбуваються нині в Україні, перспективи входження держави в розвинену систему Європейського співтовариства потребували змін багатьох освітніх орієнтирів. Створення умов для розвитку та самореалізації молоді, розкриття творчого потенціалу й обдарувань особистості набуло особливої значущості в сучасному соціально-педагогічному просторі. Необхідність розв'язання цих завдань задекларовано у Законі України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, Державній національній програмі “Освіта (Україна XXI століття)”, Декларації “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні”, Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Комплексній програмі “Творча обдарованість”. У зазначених документах утверджується парадигма життєтворчості як творчої самореалізації молоді людини, розкриття всіх її здібностей та особистісних прагнень. Саме тому в сучасній теорії та практиці особливого значення набуває вирішення проблеми соціально-педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді, суть якої полягає у створенні соціального середовища, сприятливого для розвитку особистості з високим рівнем сформованості творчих здібностей, здатної до активної творчої самостійної діяльності; окреслення механізмів виявлення і розвитку обдарувань молоді людини; пошуки соціально-педагогічних умов роботи з метою розвитку творчої обдарованості студентської молоді.

Водночас вивчення реального стану виховної діяльності в закладах вищої освіти засвідчує, що наявна низка суперечностей щодо розвитку творчої обдарованості студентської молоді в процесі її позанавчальної діяльності, а саме між:

- індивідуальною природою творчої діяльності та масово-репродуктивним характером підготовки майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу;
- сучасними вимогами суспільства до формування та розвитку творчих, нестандартно мислячих молодих людей і стандартними формами позанавчальної соціально-виховної роботи вищого навчального закладу;
- усвідомленням значення сприятливого соціального середовища для розвитку обдарованої студентської молоді та відсутністю оптимальних соціально-педагогічних умов його створення і функціонування.

Подолання означених суперечностей потребує впровадження технологій соціально-виховної позанавчальної роботи, спрямованих на створення у вищому навчальному закладі комфортного соціального середовища для розвитку творчого потенціалу, обдарувань і талантів студентської молоді.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що наукові дослідження проблеми розвитку творчої обдарованості студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу ґрунтуються на положеннях та ідеях концепцій: розвитку індивідуальності (Л. Божович, І. Булах, Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.); позанавчальної соціально-виховної роботи (І. Бех, О. Дубасенюк, О. Карпенко, Д. Пашенко, Ю. Руденко, Л. Савенкова, С. Шашенко, О. Шпак та ін.); формування та розвитку творчої особистості (В. Андрєєв, Р. Вайнола, Н. Гузій, О. Лук, Я. Пономарьов,

В. Рибалка, С. Сисоєва та ін.); розвитку обдарованості (Д. Богоявленська, Н. Вішнякова, М. Гнатко, О. Матюшкін, В. Моляко, М. Смульсон та ін.); соціалізації студентської молоді (Г. Овчаренко, К. Потопа, С. Савченко, О. Севаст'янова та ін.).

Проблема розвитку особистості знайшла своє відображення в наукових положеннях теорії соціальної педагогіки (М. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, І. Липський, А. Мудрик, А. Рижанова та ін.), соціально-педагогічної роботи з молоддю в різних умовах соціального середовища (О. Безпалько, Г. Лактіонова, Ю. Поліщук, О. Пономаренко, В. Тесленко, Н. Чернуха та ін.).

Деякі аспекти розвитку творчого потенціалу та творчих інтересів студентської молоді засобами мистецької діяльності розкрито в працях А. Годлевської, Т. Гужанової, Р. Короткової, О. Кульчицької, С. Малькова, Ж. Петрочко, С. Пащенко та ін.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць щодо різних аспектів роботи з обдарованими, обґрунтування розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу потребує детального аналізу низки педагогічних проблем: вивчення та уточнення понять “творча обдарованість”, “розвиток творчої обдарованості”, визначення змістовних і технологічних аспектів розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній соціально-виховній діяльності, розкриття особливостей розвитку творчої обдарованості студентської молоді засобами літературно-мистецької діяльності.

Об'єктивна суспільна значущість розвитку обдарованості студентської молоді, недостатній рівень теоретичного вивчення проблеми розвитку творчої обдарованості студентської молоді, зокрема, в процесі позанавчальної діяльності та її практичного розв'язання у вищих навчальних закладах зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *“Соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу”*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за напрямом “Теорія і технологія навчання і виховання в системі освіти” (період 2005-2009 рр.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 26.05.2005 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 18.12.2007 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити соціально-педагогічні умови та модель позанавчальної діяльності, спрямованої на розвиток творчої обдарованості студентської молоді у вищому навчальному закладі.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан вивченості проблеми розвитку творчої обдарованості у психолого-педагогічній теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів та окреслити соціально-педагогічні чинники розвитку творчого потенціалу студентів.

2. Розробити і обґрунтувати критерії, показники та виявити рівні розвитку творчої обдарованості студентської молоді.

3. Розробити модель позанавчальної діяльності та виявити соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості студентської молоді.

4. Визначити динаміку розвитку показників творчої обдарованості студентів у соціально-педагогічному середовищі вищої школи в позанавчальній діяльності.

5. Розробити навчально-методичне забезпечення розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчої обдарованості студентської молоді.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови ефективного розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу.

З метою розв'язання поставлених завдань було використано такі *методи дослідження*: *теоретичні* – аналіз філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення з метою обґрунтування вихідних положень дослідження, виявлення сутності та специфіки розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу; *емпіричні* – анкетування, спостереження, усне опитування, метод незалежних експертних оцінок, аналіз результатів діяльності з метою визначення критеріїв, показників і рівнів розвитку творчої обдарованості студентської молоді; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою перевірки ефективності запропонованої моделі та соціально-педагогічних умов розвитку творчої обдарованості студентської молоді; *статистичні*: метод математичної статистики для аналізу і визначення ефективності соціально-педагогічних чинників та механізмів розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній виховній діяльності вищого навчального закладу.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: законодавча база та державні документи щодо підготовки фахівців на сучасному етапі розвитку національної освіти (Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, Державна національна програма “Освіта (Україна XXI століття)”, Декларація “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні” та ін.); теорії особистості та суб'єктного підходу (І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, А. Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн та ін.); філософські концепції творчості, творчої особистості та творчої діяльності (М. Бердяєв, А. Камю, Г. Сковорода, С. Франк та ін.); положення психології щодо формування та розвитку обдарованості (І. Кон, В. Крутецький, О. Кульчицька, В. Моляко, В. Рибалка, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.); теорії взаємодії людини та середовища у процесі соціалізації особистості (Н. Лавриченко, М. Лукашевич, А. Мудрик, С. Савченко); концепції соціально-педагогічної діяльності (О. Безпалько, М. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, С. Харченко та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше* теоретично обґрунтовано і спроектовано модель позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в мистецькій студії; визначено соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу; розроблено критерії, показники та обґрунтовано рівні розвитку творчої обдарованості студентської молоді;

- *удосконалено* зміст та форми позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді у вищому навчальному закладі засобами

студійної діяльності; зміст діяльності мистецької студії як соціально-педагогічного середовища з розвитку творчої обдарованості студентської молоді;

- *подальшого розвитку* набув зміст понять: “творчий розвиток”, “творча обдарованість”, “творчий потенціал”, “творчі інтереси”, “соціальне середовище”, “мистецька студія” в контексті розвитку творчої обдарованості студентської молоді.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: впроваджено соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості особистості (організація соціально-виховної діяльності студентів на різних рівнях функціонування соціального середовища; трансформація творчих досягнень студентської молоді в процес соціально-педагогічної роботи в студентській та територіальній громадах; підтримка творчої ініціативи студентської молоді в умовах вищого навчального закладу), здійснено подальшу розробку методики педагогічного оцінювання рівня розвитку показників творчої обдарованості студентської молоді; розроблено та апробовано навчально-методичний комплекс для забезпечення розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу: програма та методичні рекомендації для керівників літературно-мистецьких студій (керівників студентських творчих об'єднань, організаторів виховної роботи тощо) до факультативного курсу “Розвиток творчо обдарованої особистості”.

Матеріали дослідження можуть бути використані організаторами соціально-виховної роботи зі студентською молоддю, кураторами академічних груп, керівниками мистецьких студій, творчих студентських колективів, представниками органів студентського самоврядування та студентських соціальних служб з метою оптимізації позанавчальної роботи; викладачами соціально-педагогічних дисциплін під час читання курсів “Прикладні методики”, “Технології соціально-педагогічної роботи”, “Основи красномовства” з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (довідка № 633 від 29 травня 2009 року), Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (довідка № 04-11/861 від 8 жовтня 2009 року), Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/15 від 12 січня 2009 року), Поліцейської фінансово-правової академії м. Бровари (довідка № 112/3 від 25 грудня 2008 року). Загалом дослідженням впродовж 2003-2009 років було охоплено 1312 студентів, 86 педагогічних працівників.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження було оприлюднено у доповідях і повідомленнях на наукових конференціях: *міжнародних* – “Гуманізм та освіта” (Вінниця, 2006, 2008), “Соціальна робота в Україні: вектор розвитку в третьому тисячолітті” (Київ, 2007), “Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності” (Ніжин, 2009); *науково-практичних семінарах* “Вища школа: проблеми і пошук” (Чернігів, 2006-2009); *засіданнях круглих столів* “Глобалізація та цивілізаційні виклики у сучасному світі” (Чернігів, 2006-2009), “Гуманізм у контексті сучасного суспільства” (Чернігів, 2008); *щорічних звітно-наукових конференціях* професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2006-2009).

Окремі положення обговорювались і були схвалені на засіданнях кафедри соціальної педагогіки Інституту соціальної роботи та управління Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 18 одноосібних працях. З них: 8 статей у провідних наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, 1 методичні рекомендації, 9 тез доповідей. Загальний обсяг особистого доробку становить 9,2 друкованих аркушів.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (375 найменування, з них 1 – іноземною мовою) та додатків. У роботі міститься 15 таблиць, 9 рисунків на 16 сторінках. Загальний обсяг роботи – 246 сторінок, основний текст дисертації становить 187 сторінок; 10 додатків вміщено на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, розкрито основні теоретико-методологічні засади та експериментальну базу дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення роботи, подано інформацію щодо апробації та впровадження результатів дослідження, представлено структуру дисертації.

У першому розділі – *“Науково-теоретичний аналіз проблеми розвитку творчої обдарованості студентської молоді”* – здійснено психолого-педагогічний аналіз проблеми розвитку творчої обдарованості студентської молоді; подано психолого-педагогічну характеристику творчої обдарованості особистості; визначено соціально-педагогічні механізми та чинники розвитку творчого потенціалу студентів в умовах позанавчальної діяльності вищого навчального закладу.

В основу дослідження покладено філософське визначення *творчості* як діяльності, метою якої є вихід за межі усталеного і звичного, стандартного і стереотипного, буденного і дріб'язкового, орієнтація на позитивні цінності та реалізація свого потенціалу, що дозволяє індивіду включатись в історичний процес як його ініціативному учаснику.

У процесі теоретичного аналізу праць Л. Виготського, Я. Пономарьова, Н. Слюсаренко та ін. визначено *особливості творчої діяльності дітей та молоді* (у тому числі студентської): суб'єктивна новизна характеру творчої діяльності, її самоцінність, сприяння розкриттю задатків, обдарувань, творчого потенціалу, синтетичність результатів творчої діяльності.

Виявлено, що характерною рисою творчої обдарованості особистості є наявність у неї значних потенційних творчих можливостей, творчого потенціалу. *Творчий потенціал* розглянуто з точки зору ієрархічно-системної будови, природно-діяльно-духовного феномена; здатності людини до саморозвитку, створення нового не лише в навколишньому світі, а й у собі. Встановлено, що до внутрішніх *чинників*, що впливають на формування і реалізацію творчого потенціалу особистості, належать: природні передумови (задатки, загальна обдарованість); досвід (знання, уміння, навички); характерологічні особливості (самостійність, ініціативність,

вольові якості тощо); мотиваційні показники (цілепокладання, самопрограмування, саморегуляція). При цьому відзначено провідну роль характерологічних якостей, що виконують функцію засобів впливу відносно природних обдарувань, допомагаючи перетворенню останніх у творчу діяльність.

Творчі здібності розглядаються як синтез таких якостей і властивостей особистості, що забезпечують міру їх відповідності певному виду творчої діяльності, створюють можливість займатися нею та досягати високого рівня результативності творчої праці. Зазначено, що творчі здібності формуються внаслідок органічної єдності високого рівня знань особистості з її природними задатками, індивідуальними особливостями, розвиненими, удосконаленими в процесі творчої діяльності, спрямованої на прояв особливостей кожного, на задоволення духовних, естетичних, моральних потреб особистості та суспільства. *Творчі здібності* визначено як індивідуально-психологічні (інтелектуально-евристичні, мотиваційно-творчі, самоорганізаційні, духовно-естетичні) якості особистості, що дають їй можливість нестандартно мислити, створювати оригінальні матеріальні чи духовні цінності на продуктивному чи репродуктивному рівні, забезпечувати прояви творчої особистості, перетворювати дійсність шляхом створення нового соціально-корисного продукту.

Узагальнення підходів до характеристики творчих здібностей (за Б. Тепловим, Г. Костюком, В. Моляко) дозволило вважати базовим для дослідження підхід до обдарованості як певної синтетичної якості особистості, поєднання творчих здібностей. Обдарованість розглядається як системне утворення особистості, що є координатором, регулятором, стимулятором творчої діяльності, сприяє знаходженню таких рішень, які дають можливість людині краще пристосовуватися до світу, оточення, інших людей і до самої себе; індивідуальна своєрідність задатків кожної людини; здібність людини до розвитку її здібностей.

Спираючись на теоретичні положення С. Гончаренка, ми розробили робочий варіант визначення *творчої обдарованості*, яку в дослідженні окреслено як індивідуальну потенційну своєрідність творчих задатків (здібностей) людини, що забезпечують особистості успішну реалізацію її обдарувань (технічних, наукових, художніх тощо) та дозволяють їй досягати значних (вище умовного “середнього” рівня) успіхів у певній галузі діяльності. Відзначено, що між обдарованістю людини та її творчими здібностями (творчою обдарованістю) існує зв’язок і взаємовплив: з одного боку, наявність обдарувань в особистості надає можливість для занять творчою діяльністю; з іншого – творчі здібності (творчий потенціал, творча обдарованість) дозволяють людині повною мірою реалізувати свої задатки, потенціал, розвиватися і формуватися як творча особистість. Порівняння підходів до понять “творчо обдарована особистість” та “творча обдарованість особистості” дозволило розглядати поняття “творчо обдарована особистість” як таке, що свідчить про реальний прояв обдарованості, а поняття “творча обдарованість особистості” розглядається в контексті потенційної обдарованості, тобто допустимого розвитку творчого потенціалу людини (молодої людини, зокрема).

Наголошено, що під *творчим розвитком* розглядається такий процес формування особистості, під час якого відбувається виявлення і реалізація її задатків, здібностей та особистісних якостей, що проявляються в конкретних результатах духовної чи

предметно-практичної продуктивної або репродуктивної діяльності. Окреслено суть *розвитку творчої обдарованості* як процесу розкриття та вдосконалення творчих можливостей (здібностей) людини упродовж всього життя, в ході якого індивід досягає якісно нових станів, що визначаються яскравими, помітними, сталими досягненнями в одному чи декількох видах творчої діяльності.

Констатовано, що розвиток творчої обдарованості студента можна розглядати не лише як прояв наявних задатків та якостей (інтелектуально-творчих, мотиваційних, особистісних, практично-процесуальних), світоглядних показників, що дозволяють індивіду реалізувати себе в творчій діяльності. У зв'язку з цим розвиток творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу у дисертації визначено як розвиток таких пріоритетних категорій як творчий потенціал та творчі інтереси студентської молоді.

Процес розвитку творчої обдарованості студентської молоді у вищому навчальному закладі в дисертації подано в притаманному соціальній педагогіці середовищному контексті (на макро-, мезо- та мікрорівнях). Як *соціально-педагогічні чинники та механізми макрорівня* визначено мистецтво (художня література, театр, хореографія, музика, декоративно-прикладне мистецтво тощо), засоби масової інформації, соціальне середовище країни та міста. *Соціально-педагогічними чинниками* розвитку творчої обдарованості студентської молоді *на мезорівні* визначено соціальне середовище вищого навчального закладу, зміст навчальних дисциплін, молодіжну та студентську субкультури, студентське самоврядування тощо. *До соціально-педагогічних чинників та механізмів мікрорівня* соціального середовища належать: студентська група, творчий колектив (студентський гурток, проблемна група, мистецька студія), особистість педагога (керівника творчого студентського об'єднання).

Теоретико-методичний аналіз проблеми організації позанавчальної діяльності у вищому навчальному закладі дозволив констатувати, що позанавчальна діяльність (поряд із діалогічним спілкуванням, особистісно орієнтованими виховними ситуаціями, процесами самовиховання, саморозвитку, самореалізації, саморегуляції) є одним із найбільш важливих механізмів соціалізації студентської молоді (за С. Савченком).

Позанавчальну діяльність вищого навчального закладу ми розглядаємо в органічному поєднанні з навчально-виховним процесом. Визначено, що в процесі позанавчальної роботи створюються умови для: формування студента як цілісної особистості, розвитку його індивідуальних особливостей, творчих обдарувань, спонукання студентської молоді до активної творчої діяльності, задоволення потреб у неформальному спілкуванні, розширення світогляду, організації змістовного та корисного дозвілля. У дослідженні *позанавчальну діяльність* вищого навчального закладу визначено як соціально-контрольований, особистісно-зорієнтований соціально-виховний процес формування та розвитку особистості студента у різноманітних організаційних формах творчої взаємодії викладачів і студентів.

У другому розділі – ***“Реалізація соціально-педагогічних умов розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу”*** – визначено критерії, показники та рівні розвитку творчої обдарованості студентської молоді; запропоновано методика педагогічного

оцінювання стану проблеми дослідження у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу; розкрито потенціал мистецької студії як соціально-педагогічного середовища для розвитку творчої обдарованості студентської молоді; здійснено аналіз результатів експериментальної роботи з розвитку творчої обдарованості студентів у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу.

Педагогічне оцінювання розвитку творчої обдарованості студентської молоді здійснено через призму творчих інтересів студентів. Поняття “*творчий інтерес*” розглянуто як яскраво виражену спрямованість студента на певний, значущий для нього предмет (науку, музику, літературу, спорт і т.д.), яка спонукає його до певної творчої діяльності. Для дослідження провідною було визначено літературно-мистецьку діяльність.

Педагогічний експеримент з проблеми дослідження проводився впродовж 2003-2009 років у два етапи. На констатувальному етапі (2003-2006 рр.) метою експерименту було вивчення й аналіз стану проблеми дослідження в діяльності вищих навчальних закладів України.

Результати констатувального етапу експериментальної роботи засвідчили недостатню сформованість творчих інтересів у студентської молоді при наявності нахилів студентів до таких видів мистецької діяльності як літературна, театральна, хореографічна тощо. Вивчення форм соціально-виховної позанавчальної роботи, що забезпечують розвиток творчої обдарованості студентської молоді, дозволило серед пріоритетних для студентів назвати: вечір (19,1%), студію (13,1%), клуб (11,5%), фестиваль (11,4%) та конкурс (10,6%). Найнижчі показники у виборах респондентів посідають такі форми роботи, як творча зустріч (4,1%), гурток (3,7%), вікторина (3,5%).

Встановлено, що розвиток творчої обдарованості студента, котрий прагне реалізувати себе у творчій (в тому числі, літературно-мистецькій) діяльності, передбачає розвиток характерологічних якостей, що притаманні обдарованій особистості. Виявлені якості було згруповано за допомогою методу ранжування; кожна група виступала в якості показників критеріїв оцінки розвитку творчої обдарованості студента в позанавчальній діяльності вищого навчального закладу.

У дисертації запропоновано авторську методику педагогічного оцінювання рівнів прояву показників творчої обдарованості студентів вищих навчальних закладів. Педагогічна оцінка експертами здійснювалась за п'ятьма визначеними *критеріями*: 1) світоглядний (розвинений світогляд, орієнтація на позитивні морально-естетичні, духовні цінності та ін.); 2) інтелектуально-творчий (художньо-образне мислення, творча уява, інтуїція, оригінальність та ін.); 3) мотиваційний (потреба у самореалізації, мотив досягнення та ін.); 4) емоційно-вольовий (ініціативність, наполегливість та ін.); 5) практично-процесуальний (здатність до планування та самоорганізації роботи, навички аналізу і самоаналізу та ін.) та показниками їх прояву в позанавчальній діяльності студента. Самотестування студентами рівня прояву показників творчої обдарованості виконувалось із використанням адаптованих до завдань дослідження тесту “Креативність” (Н. Вішнякової, Р. Ткач) і методики діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса. Педагогічне оцінювання здійснювали три експерти (викладачі вищого навчального закладу). Відповідно до кожного із критеріїв оцінювання було розроблено п'ять типів завдань: написати есе на тему “Якби я був видатним

лікарем”, “Якби я був чарівником”; запропонувати тему виховного мистецького заходу, вибрати та обґрунтувати один із варіантів особистої участі в організації та проведенні конкретної форми роботи; прочитати уривок із художнього твору; рухами, мімікою та жестами передати запропоновані об’єкти оточуючої дійсності; скласти вірш чи оповідання, включивши до нього перераховані опорні слова тощо.

Опрацювання результатів педагогічного оцінювання здійснено за адаптованою методикою незалежного експертного оцінювання (за С. Сисоєвою), що дозволило визначити коефіцієнт рівня розвитку показників творчої обдарованості. Залежно від яскравості прояву кожного показника, особливостей поведінки студента показники оцінювалися за трьома *рівнями*: високим – постійне виявлення показника (наприклад, художньо-образного мислення, асоціативності, спостережливості, емоційності тощо) в діяльності студента, постійний, яскравий та наочний прояв відповідних якостей; середнім – ситуативна поведінка студента, прояв показника лише в певних ситуаціях і видах діяльності, за умови особистої зацікавленості студента, педагогічного впливу тощо; низьким – відсутність чи мінімальний прояв показника, що вивчається, в діяльності студента.

За результатами оцінювання (1064 особи) виявлено показники прояву творчої обдарованості студентів на середньому рівні – у 545 осіб (51,2%), на низькому рівні – у 465 осіб (43,7%). Лише 54 студенти (5,1%) засвідчили високий рівень прояву показників творчої обдарованості. Результати самодіагностики студентів щодо рівня прояву показників творчої обдарованості засвідчили, що середні показники самотестування студентами проявів творчої обдарованості значно нижчі, ніж результати педагогічного оцінювання. Так, оцінки показників на високому рівні в експертів-педагогів вищі на 2,5%, на середньому на 10%, і відповідно, на думку педагогів, на низькому рівні знаходиться на 12,5% студентів менше.

Отримані результати зумовили необхідність аналізу чинників розвитку творчої обдарованості студентської молоді в умовах позанавчальної діяльності вищого навчального закладу, що було здійснено на засадах середовищного підходу. Виходячи із мети і завдань нашого дослідження, *соціальне середовище* охарактеризовано як об’єктивну реальність, як соціальну інстанцію розвитку особистості, порівняно стійку сукупність суспільних та особистісних елементів, з якими безпосередньо взаємодіє соціальний суб’єкт і які впливають на його діяльність. Узагальнено підходи до *соціального середовища вищого навчального закладу* як сукупності та результату впливу соціально-педагогічних умов, спрямованих на оптимальну соціалізацію студентської молоді. Вплив соціального середовища мистецької студії визначено як основний засіб розвитку творчої обдарованості студентської молоді в позанавчальній роботі вищого навчального закладу.

Відповідно *мистецьку студію* у вищому навчальному закладі визначено як культурно-мистецьке середовище, творче об’єднання студентської молоді, основним призначенням якого є виявлення та розвиток творчої обдарованості студентів засобами художньо-мистецької (літературно-мистецької, театральної та ін.) діяльності у позанавчальному виховному процесі. Діяльність мистецької студії визначено як основний змістовний елемент проведення формувального етапу дослідження.

Означені теоретичні положення та отримані практичні результати дозволили обґрунтувати завдання формувального експерименту: визначення механізмів і форм впливу соціального середовища вищого навчального закладу на процес розвитку показників творчої обдарованості студентської молоді в позанавчальній діяльності; аналіз практики експериментальної роботи мистецьких студій у вищих навчальних закладах України; визначення можливостей впливу соціально-педагогічного середовища мистецької студії для розвитку творчої обдарованості студентської молоді; розробка моделі позанавчальної діяльності в мистецької студії як соціально-педагогічному середовищі для розвитку творчої обдарованості студентської молоді; визначення основних напрямків діяльності мистецької студії, організація їх роботи щодо розвитку творчої обдарованості студентської молоді; апробація і впровадження у практику роботи вищих навчальних закладів факультативного курсу “Розвиток творчої обдарованої особистості”; обґрунтування змісту та розкриття ролі форм роботи соціально-педагогічного напрямку в діяльності мистецької студії щодо розвитку творчої обдарованості студентської молоді; визначення соціально-педагогічних умов розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу; здійснення та аналіз результатів педагогічної оцінки рівня розвитку показників творчої обдарованості студентів контрольної та експериментальної груп; здійснення та аналіз результатів самодіагностики показників творчої обдарованості студентами вищих навчальних закладів.

Формувальний експеримент проведено на базі Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці та Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Учасниками експерименту стали члени таких мистецьких студій: літературно-мистецької студії “Гаудеамус”, театральної інтегрованої аматорської студії “Дивосад”, театральної студії “АмаТеа”, театру-студії “Ілюмінатор”. Загальна кількість учасників експериментальної групи – 228 осіб, контрольної – 221 особа.

На етапі формувального експерименту розроблено та впроваджено модель позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в мистецькій студії як сприятливому соціальному середовищі для розвитку творчої обдарованості студентської молоді та експериментальну перевірку ефективності її діяльності (рис.1). Модель складається з таких структурних блоків: мета, завдання, напрямки діяльності, організаційні форми роботи. Серед основних напрямків роботи студії визначено: координаційний, соціологічний, інформаційно-пропагандистський, навчально-виховний, матеріально-організаційний, соціально-педагогічний.

Серед напрямків щодо розвитку творчої обдарованості студентської молоді координуючим визначено *соціально-педагогічний напрям* діяльності, зокрема, в середовищі мистецької студії. Його реалізація полягала у сприянні успішній соціалізації молодих людей, включення їх у суспільно-корисну діяльність, формування відчуття турботи за успіх інших, прояву милосердя, доброти. У контексті даного напрямку роботи розвиток творчої обдарованості студентів розглянуто як трансформаційний процес передачі прагнення до творчості учнівській молоді, дітям – вихованцям притулків, відвідувачам реабілітаційних центрів, популяризації мистецьких ідеалів у студентській та територіальній громадах.

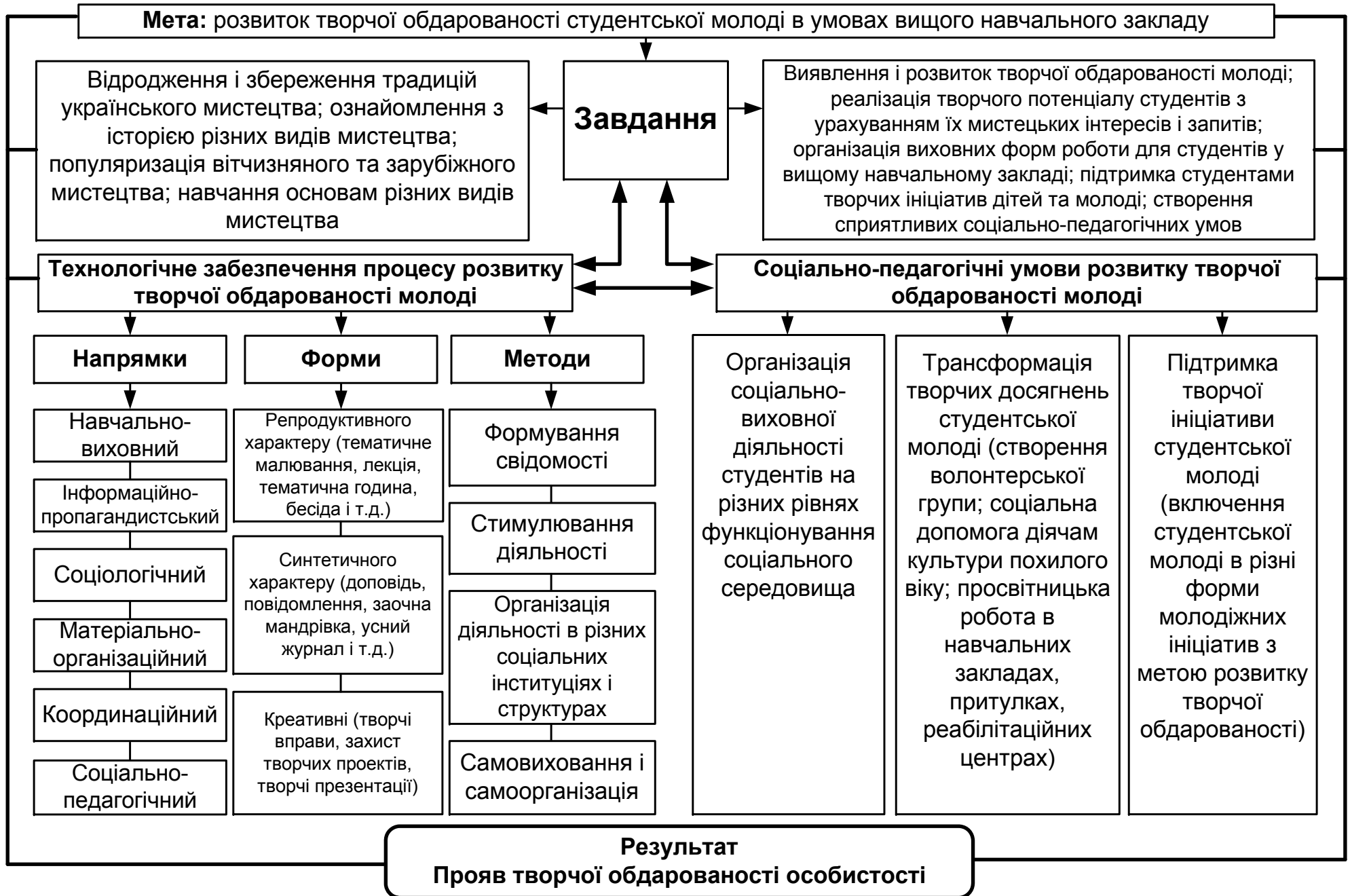

Рис. 1 Модель позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в мистецькій студії

У процесі реалізації моделі було обґрунтовано класифікацію форм роботи мистецької студії, орієнтовний перелік тем та організаційних форм її роботи. *До форм роботи репродуктивного характеру* належать: тематичне малювання (наприклад, “Намалюємо художні образи творів А. Гринь”), лекція (скажімо, “Література як вид мистецтва”), тематична година (як-от, “Не оніміють душі наші”, присвячена вшануванню пам’яті жертв Голодомору 1932-1933 років), виставка (для прикладу, персональна виставка творчих робіт О. Дідович), відвідування вистав (скажімо, “Про Федота-стрільця” у виконанні студентів-акторів театральної студії Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці), екскурсії до музеїв.

До форм роботи синтетичного характеру належать: доповідь (“Прагнення до творчості” та ін.), повідомлення (для прикладу, “Видатні літературні постаті Чернігівщини”), заочна літературна мандрівка (як-от, “Поетичні куточки Чернігівщини”), літературний аукціон (“Квіти в поезії” та ін.), усний журнал (наприклад, “Моє майбутнє”), літературна вікторина (скажімо, “Культура народів світу”), диспут (для прикладу, “Чи може сучасне життя бути духовним?”), літературні дебати (як-от, “Чи вважати М. Гоголя українським письменником?”), літературний вечір (“Лебеді материнства” та ін.), літературно-мистецьке свято (для прикладу, “Весь світ у мові розмістився”). *До креативних форм роботи* належать: творчі вправи (скажімо, “Намалюй творчість”, “Екскурсія на вулицю Літераторів”), захист творчих проєктів (наприклад, “Література майбутнього”), творчі презентації (нарисів – “Пізнавай світ, доки живеш” та ін., есе, наприклад, “Щасливими народжуються чи стають?”, гуморесок – “Навчання світло, а нецтво – темрява” та ін., літературних казок – “Пригоди степлера” та ін., а також оповідань, віршів, заміток, літературних шаржів).

З метою посилення впливу роботи мистецької студії в ході формувального експерименту впроваджено факультативний курс “Розвиток творчо обдарованої особистості”. Його завданнями було: виявлення студентської молоді, схильної до літературно-мистецької діяльності; актуалізація проявів і розвиток творчої обдарованості студентів засобами мистецької студії в процесі індивідуальної та колективної творчої діяльності; розвиток у студентів прагнення прилучатися до кращих зразків українського та світового мистецтва, рідної мови і культури, усвідомлення неповторності та унікальності кожної особистості; виховання поваги до процесу творчості; формування у студентів моральних ідеалів, естетичних смаків, національної самосвідомості; надання допомоги у визначенні подальшої життєвої стратегії щодо розвитку власної творчої обдарованості.

Аналіз змісту та форм експериментальної роботи з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в процесі позанавчальної виховної роботи вищого навчального закладу потребував визначення *соціально-педагогічних умов* розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу: 1) організація соціально-виховної діяльності студентів на різних рівнях функціонування соціального середовища; 2) трансформація творчих досягнень студентської молоді в процес соціально-педагогічної роботи у студентській та територіальній громадах (створення волонтерської групи, соціальна допомога діячам культури похилого віку, просвітницька робота в навчальних закладах, притулках та реабілітаційних центрах); 3) підтримка творчої ініціативи

студентської молоді в умовах вищого навчального закладу (включення студентської молоді в різні форми молодіжних ініціатив з метою розвитку творчої обдарованості).

З метою виявлення динаміки розвитку творчої обдарованості особистості проведено і здійснено аналіз отриманих даних. Виявлено, що позитивна динаміка у розвитку показників творчої обдарованості студентської молоді спостерігається у всіх учасників експерименту – членів КГ та ЕГ (рис. 2).

Середнє значення позитивної динаміки за всіма критеріями оцінки на високому рівні становить у контрольній групі 2 особи (1%), в експериментальній – 24 особи (10,6%); середнє значення позитивної динаміки за всіма критеріями оцінки на середньому рівні становить у контрольній групі 14 осіб (6,3%), в експериментальній – 45 осіб (19,7%). Відсоток осіб, розвиток показників творчої обдарованості яких набув позитивної динаміки, становить в контрольних групах 7,3%, в експериментальних – 30,3%.

Дослідження підтвердило яскраву позитивну динаміку в розвитку самооцінки студентами проявів власної творчої діяльності (середній показник позитивної динаміки учасників КГ – 1%, ЕГ – 28%). Ця динаміка особливо простежується в самооцінці студентами показників мотиваційного, емоційно-вольового та світоглядного критеріїв.

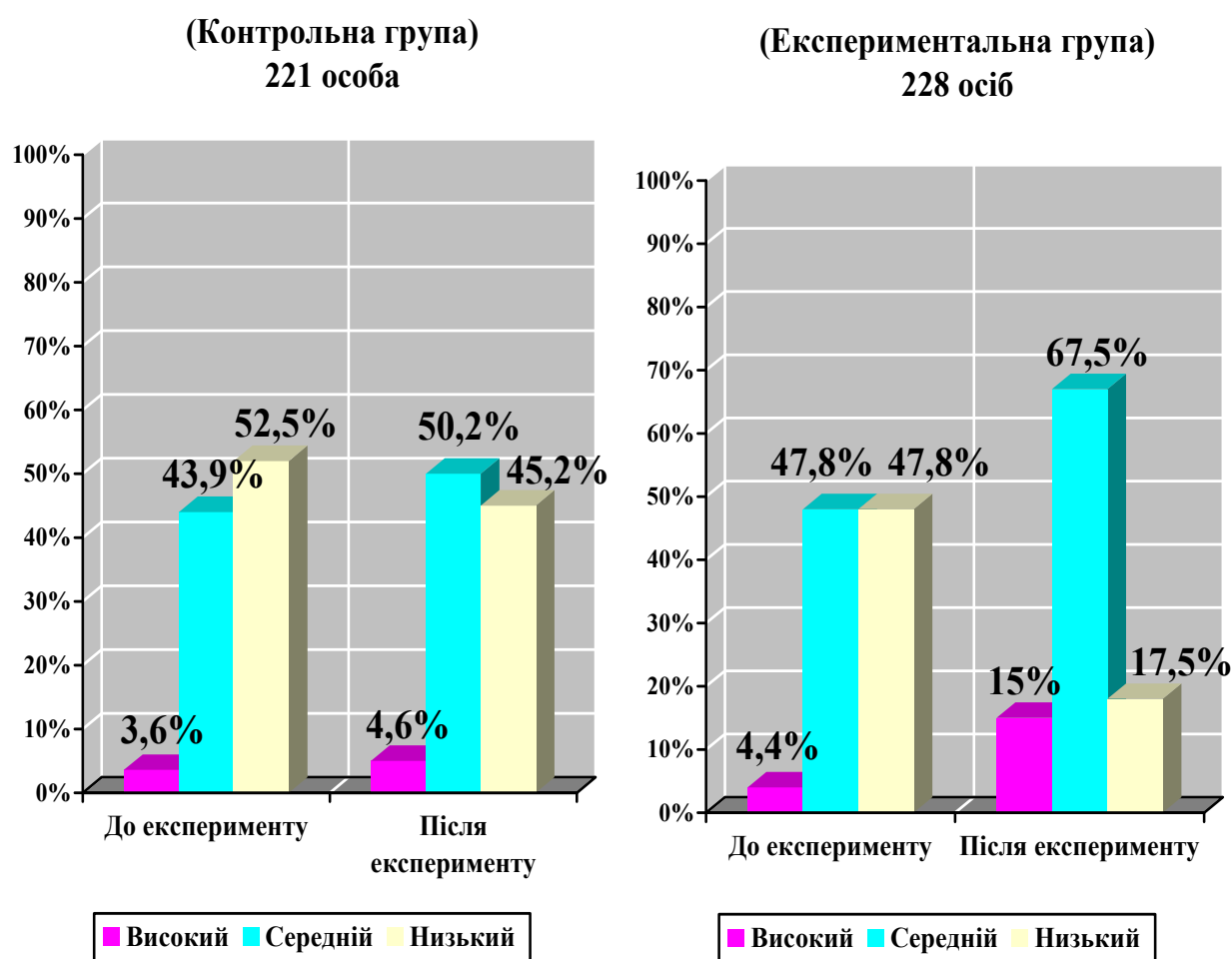

Рис. 2 Динаміка розвитку показників творчої обдарованості учасників КГ та ЕГ

У результаті формувального експерименту визначено показники творчої обдарованості, що отримали найбільший розвиток: художньо-образне мислення – у

112 (49,1%) респондентів, оригінальність – у 98 (43%) студентів, розвиток творчої уяви та фантазії посилюється у 121 (53,1%) респондента (з 228 осіб).

Аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив суттєву різницю в показниках позитивної динаміки розвитку творчої обдарованості студентів контрольної та експериментальної груп. Отримані результати підтверджують ефективність запропонованих підходів до розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу, а саме: впроваджені моделі позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в мистецькій студії та соціально-педагогічних умов розвитку творчої обдарованості студентської молоді у вищому навчальному закладі.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу. Результати проведеного дослідження підтвердили правомірність мети, засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких *висновків*:

1. Створення умов для розвитку та самореалізації молоді, розкриття творчого потенціалу й обдарувань особистості, виходячи із суспільних завдань, перспективи входження держави в розвинену систему Європейського співтовариства, набуло особливої значущості в сучасному соціально-педагогічному просторі. Саме тому неабиякої актуальності набуває вирішення проблеми соціально-педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді, виявлення соціально-педагогічних чинників, створення соціального середовища, сприятливих для розвитку творчих обдарувань особистості, здатної до активної творчої самостійної діяльності.

Аналіз ступеня вивченості проблеми творчої обдарованості у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів засвідчив необхідність розкриття не лише такого основного поняття як “творчість”, а й дослідження родових з ним понять: “творча особистість”, “творчий потенціал”, “творчі здібності”, “творча обдарованість”, “творчо обдарована особистість”, “творча діяльність”, “творчий розвиток”. Визначено, що під творчим розвитком можна розуміти такий процес формування особистості, під час якого відбувається виявлення і реалізація її задатків, здібностей та особистісних якостей, що проявляються в конкретних результатах духовної чи предметно-практичної продуктивної або репродуктивної діяльності особистості. Розвиток творчої обдарованості розглядався як процес розкриття та вдосконалення творчих можливостей (здібностей) людини упродовж всього життя, в ході якого індивід досягає якісно нових станів, що визначаються яскравими, помітними, сталими досягненнями в одному чи декількох видах творчої діяльності. Розвиток творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу реалізувався, перш за все, як розвиток таких пріоритетних категорій як творчий потенціал та творчі інтереси студентської молоді. Виходячи із зазначеного, мета дослідження обумовила визначення соціально-педагогічних чинників розвитку

творчого потенціалу студентської молоді, до яких належать: мистецтво, молодіжна субкультура, різноманітні творчі об'єднання молоді, засоби масової інформації, група ровесників, студентська субкультура, студентське самоврядування, різноманітні форми діяльності студентських, мистецьких клубів, об'єднань, гуртків, студій і т. д. у вищому навчальному закладі, навчальні курси, зміст яких пов'язаний із творчим розвитком студентів, особистість педагога та ін.

2. Визначено критерії, показники та рівні розвитку творчої обдарованості студентської молоді. Встановлено, що розвиток творчої обдарованості студента, котрий прагне реалізувати себе у творчій (в тому числі, літературно-мистецькій) діяльності, передбачає роботу з розвитку якостей, які притаманні обдарованій особистості. Дані якості згруповано, до кожної групи визначено відповідний критерій оцінки розвитку творчої обдарованості студента в позанавчальній діяльності вищого навчального закладу: світоглядний, інтелектуально-творчий, мотиваційний, емоційно-вольовий та практично-процесуальний критерії. Кожен критерій виявлявся як сукупність проявів певних показників (якостей). Залежно від яскравості прояву кожного показника, особливостей поведінки студента показники оцінювалися за трьома *рівнями*: високим – постійне виявлення показника в діяльності студента, постійний, яскравий та наочний прояв відповідних якостей; середнім – ситуативна поведінка студента, прояв показника лише в певних ситуаціях та видах діяльності, за умови особистої зацікавленості студента, педагогічного впливу тощо; низьким – відсутність чи мінімальний прояв показника, що вивчається, в діяльності студента.

3. З метою розвитку творчого потенціалу та творчих інтересів студентів здійснено розробку і впровадження моделі позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в мистецькій студії (шляхом літературно-мистецької діяльності) та експериментально перевірено ефективність її діяльності. При розробці моделі обґрунтовано мету, завдання, напрямки діяльності, організаційні форми роботи, що забезпечило логіку її впровадження. Деталізовано форми реалізації таких напрямків роботи студії як: координаційний, соціологічний, інформаційно-пропагандистський, навчально-виховний, матеріально-організаційний, соціально-педагогічний. Як координуючий визначено соціально-педагогічний напрям діяльності мистецької студії, що полягав у діяльності зі сприяння успішній соціалізації молодих людей, включенні їх в суспільно-корисну діяльність, формуванні турботи за успіх інших, милосердя, доброти. Запропоновано класифікацію (репродуктивного характеру, синтетичні та креативні) та наведено орієнтовний перелік форм роботи мистецької студії; подано рекомендації щодо проведення окремих соціально-педагогічних форм роботи.

Аналіз змісту та форм експериментальної роботи з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в процесі позанавчальної роботи вищого навчального закладу дозволив визначити і сформулювати *соціально-педагогічні умови* розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу: 1) організація соціально-виховної діяльності студентів на різних рівнях функціонування соціального середовища; 2) трансформація творчих досягнень студентської молоді в процес соціально-

педагогічної роботи в студентській та територіальній громадах; 3) підтримка творчої ініціативи студентської молоді в умовах вищого навчального закладу.

4. Аналіз результатів експериментальної роботи дозволив виявити динаміку розвитку показників творчої обдарованості студентів у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу. Засвідчено суттєву різницю в показниках позитивної динаміки розвитку творчої обдарованості студентів контрольної та експериментальної груп. Відсоток осіб, розвиток показників творчої обдарованості яких набув позитивної динаміки, становить в контрольних групах 7,3%, в експериментальних – 30,3%. Яскраво простежується динаміка в самооцінці студентами показників мотиваційного, емоційно-вольового та світоглядного критеріїв. В результаті експериментальної роботи визначено ті показники творчої обдарованості, які отримали найбільший розвиток, а саме: художньо-образне мислення, оригінальність, творча уява та фантазія.

5. З метою забезпечення розвитку творчої обдарованості студентської молоді в позанавчальній діяльності вищого навчального закладу розроблено навчально-методичний комплекс. До нього ввійшли: методичні рекомендації щодо організації та проведення факультативного курсу “Розвиток творчо обдарованої особистості”; орієнтовний перелік, тематика та методичні рекомендації з організації форм соціально-педагогічної роботи мистецьких студій в умовах вищого навчального закладу, рекомендації щодо підготовки та проведення організаційних форм роботи мистецької студії. Вони сприяли удосконаленню позанавчальної роботи зі студентами, організації фахових практик і соціально-значущої діяльності.

Реалізація основних положень дослідження спрямовується на якісне доповнення існуючої педагогічної практики позанавчальної діяльності вищого навчального закладу, а також на подальше вдосконалення процесу розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу.

Проведене дослідження не вичерпує всієї глибини поставленої проблеми. Подальшого вивчення потребує низка проблем, зокрема: виявлення специфіки процесу розвитку творчої обдарованості студентів залежно від їх майбутнього фаху; вивчення особливостей розвитку творчої обдарованості студентської молоді у процесі самостійної роботи; вивчення механізмів впливу інших творчих видів діяльності (спортивної, технічної) на розвиток творчих здібностей студентів; використання методів арт-терапії в розвитку творчої обдарованості студентської молоді.

Основні положення дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Карпова І. Г. Проблема обдарованості у світлі наукових ідей Б.М.Теплова (до 110-річчя з дня народження) / І. Г. Карпова // Соціалізація особистості : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А. Й. Капської]. – Том XXVI. – К. : НПУ, 2005. – С. 182–189.

2. Карпова І. Г. Психолого-педагогічні підходи розвитку творчо обдарованої студентської молоді / І. Г. Карпова // Соціалізація особистості : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А. Й. Капської]. – Том XXVII. – К. : НПУ, 2006. – С. 153–169.

3. Карпова І. Г. Філософсько-педагогічні підходи до проблеми творчості особистості (історичний аспект) / І. Г. Карпова // Наука і сучасність : зб. наук. праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Том 56. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – С. 50–59.

4. Карпова І. Г. Соціалізація молоді засобами мистецької діяльності як соціально-педагогічна проблема / І. Г. Карпова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 11 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління : [зб. наукових праць]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Випуск 5. (Частина І). – С. 230–235.

5. Карпова І. Г. Творчо обдарована особистість у психологічних дослідженнях / І. Г. Карпова // Соціалізація особистості : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А. Й. Капської]. – Том ХХХ. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – С. 185–198.

6. Карпова І. Г. Соціально-педагогічні чинники виявлення творчого потенціалу студента у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу / І. Г. Карпова // Соціалізація особистості : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А. Й. Капської]. – Том ХХХІ. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – С. 166–180.

7. Карпова І. Г. Мистецька студія у вищому навчальному закладі як засіб набуття майбутнім спеціалістом культурно-мистецького, художньо-творчого досвіду / І. Г. Карпова // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – № 4. – С. 22–26.

8. Карпова І. Г. Вплив соціально-педагогічних механізмів на процес актуалізації творчих інтересів студентів у позанавчальній діяльності / І. Г. Карпова // Соціалізація особистості : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А. Й. Капської]. – Том ХХХІІІ. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 99–108.

9. Карпова І. Г. Мистецтво як один із соціально-педагогічних чинників творчого розвитку студента в процесі його соціалізації / І. Г. Карпова // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (Серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний наук. зб. – 2009. – № 1. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2009. – С. 299–307.

10. Карпова І. Г. Студентське самоврядування: історія, теорія, практика / І. Г. Карпова // Гуманізм та освіта : зб. наук. праць за матеріалами VIII міжнар. наук.-практ. конф., 19 – 21 вересня 2006 р., Вінниця. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – С. 427–430.

11. Карпова І. Г. Людський фактор у глобалізаційних процесах ХХІ століття / І. Г. Карпова // Глобалізація та цивілізаційні виклики у сучасному світі : зб. наук. праць за матеріалами круглого столу / за ред. А.І. Товстоліс. – Чернігів : КП “Вид-во “Чернігівські обереги”, 2006. – С. 20–25.

12. Карпова І. Г. Студентське самоврядування як одна з соціально-педагогічних умов розвитку творчої обдарованості студентської молоді / І. Г. Карпова // Вища школа: проблеми і пошук (філософія, політика, методика) : зб. наук. праць за матеріалами наук.-практ. семінару / за ред. канд. філософ. наук, доц. Прядко Н.А. – Чернігів : КП Вид-во “Чернігівські обереги”, 2007. – С. 21–25.

13. Карпова І. Г. Національна культура та вища освіта в умовах сучасної глобалізації / І. Г. Карпова // Глобалізація та цивілізаційні виклики у сучасному світі : зб. наук. праць за матеріал. наук.-практ. семінару / за ред. канд. філософ. наук, доц. Н. А. Прядко. – Чернігів : Вид-во “Чернігівські обереги”, 2007. – С. 69–75.

14. Карпова І. Г. Мистецька студія у вищому навчальному закладі як засіб набуття майбутнім спеціалістом культурно-мистецького, художньо-творчого

досвіду [Електронний ресурс] / І. Г. Карпова // Гуманізм та освіта. ІХ Міжнар. наук.-практ. конференція. [Електронне наукове видання матеріалів конференції]. – Вінниця, 2008. – Режим доступу до матер. конф. : G/humed/2008/index.htm

15. Карпова І. Г. Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді / І. Г. Карпова // Вища школа: проблеми і пошук (філософія, культура, політика, методика) : зб. наук. праць за матеріал. наук.-практ. семінару / за ред. канд. філософ. наук, доц. Прядко Н.А. – Чернігів : Вид-во ЧДПСТП, 2008. – С. 25–33.

16. Карпова І. Г. Розвиток особистості в сучасному світі / І. Г. Карпова // Гуманізм у контексті сучасного суспільства : зб. наук. праць за матеріал. круглого столу / за ред. канд. філософ. наук, доцента Н.А. Прядко. – Чернігів : Вид-во ЧДПСТП, 2008. – С. 52–58.

17. Карпова І. Г. Літературно-мистецька студія у вищому навчальному закладі як соціально-педагогічне середовище для розвитку творчо обдарованих студентів / І. Г. Карпова // Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності : міжнар. наук.-практ. конф., 5 – 7 листопада 2009 р. [за ред. А. І. Конончук] : матеріали. – Ніжин : Вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2009. – С. 68–69.

18. Карпова І. Г. Розвиток творчо обдарованої особистості : методичні рекомендації / І. Г. Карпова; за ред. професора А. Й. Капської. – Чернігів : Вид-во ЧДПСТП, 2009. – 80 с.

АНОТАЦІЇ

Карпова І.Г. Соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2010.

У дисертації розроблено та теоретично обґрунтовано модель позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді в мистецькій студії; соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості студентської молоді у вищому навчальному закладі.

Удосконалено зміст та форми позанавчальної діяльності з розвитку творчої обдарованості студентської молоді у вищому навчальному закладі засобами студійної діяльності.

Впроваджено методику педагогічного оцінювання рівня сформованості показників творчої обдарованості студентської молоді; навчально-методичний комплекс для забезпечення розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, творчий розвиток, творча обдарованість, творчий потенціал, творчі інтереси, соціально-педагогічне середовище, мистецька студія.

Карпова И.Г. Социально-педагогические условия развития творческой одаренности студенческой молодежи во внеучебной деятельности высшего учебного заведения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2010.

В диссертации осуществлен научно-теоретический анализ проблемы развития творческой одаренности студенческой молодежи; разработаны и теоретически обоснованы модель внеучебной деятельности по развитию творческой одаренности студенческой молодежи; социально-педагогические условия развития творческой одаренности студенческой молодежи в высшем учебном заведении; критерии (мировоззренческий, интеллектуально-творческий, мотивационный, эмоционально-волевой, практико-процессуальный), показатели (развитое мировоззрение, ориентация на положительные морально-эстетические, духовные ценности, достаточный уровень знаний и их разносторонность, художественно-творческое мышление, наблюдательность, творческая фантазия, интуиция, оригинальность, ассоциативность, потребность в самореализации, эмоциональность, настойчивость, инициативность, способность к планированию и самоорганизации работы, навыки анализа и самоанализа и др.) и уровни развития творческой одаренности студенческой молодежи (высокий, средний, низкий).

Осуществлен анализ влияния социальной среды на развитие творческой одаренности студенческой молодежи в условиях внеучебной деятельности в высшем учебном заведении.

Усовершенствовано содержание и формы внеучебной деятельности по развитию творческой одаренности студенческой молодежи в высшем учебном заведении; технологии развития творческой одаренности студенческой молодежи средствами студийной деятельности (на примере художественной студии).

Осуществлены разработка и внедрение модели внеучебной деятельности по развитию творческой одаренности студенческой молодежи в художественной студии, дальнейшая экспериментальная проверка эффективности ее деятельности. В модели определены: цель, задания, направления деятельности, организационные формы работы. Детализованы формы реализации таких направлений работы студии, как: координационное, социологическое, информационно-пропагандистское, учебно-воспитательное, материально-организационное, социально-педагогическое.

Дальнейшее развитие получили содержание и организационные формы деятельности художественной студии как социальной среды, способствующей развитию творческой одаренности студентов.

Осуществлена классификация (формы работы репродуктивного характера, синтетические и креативные формы работы) и разработан перечень форм работы художественных студий; предложены рекомендации по проведению отдельных организационных форм социально-педагогической работы.

В практику внеучебной деятельности высшего учебного заведения внедрено методика педагогической оценки уровня развития показателей творческой одаренности студенческой молодежи (независимая экспертная оценка в сочетании с

самодиагностикой студентами уровня проявления показателей творческой одаренности).

Определены и сформулированы социально-педагогические условия развития творческой одаренности студенческой молодежи во внеучебной деятельности высшего учебного заведения: организация социально-воспитательной деятельности студентов на различных уровнях социальной среды; трансформация творческих достижений студенческой молодежи в процесс социально-педагогической работы в территориальной и студенческой общинах (создание волонтерской группы, социальная помощь пожилым деятелям культуры, просветительская работа в общеобразовательных школах, приютах, реабилитационных центрах); поддержка творческих инициатив студенческой молодежи в условиях высшего учебного заведения (вовлечение студентов в разные формы молодежных инициатив).

Разработан и апробирован учебно-методический комплекс для обеспечения развития творческой одаренности студенческой молодежи во внеучебной деятельности высшего учебного заведения. В состав комплекса вошли: методические рекомендации по проведению факультативного курса “Развитие творчески одаренной личности”; ориентировочный перечень, тематика и методические рекомендации по проведению организационных форм социально-педагогической работы художественной студии в условиях высшего учебного заведения.

Ключевые слова: творчество, творческие способности, творческое развитие, творческая одаренность, творческий потенциал, творческие интересы, социально-педагогическая среда, художественная студия.

I.G. Karpova. The social and pedagogical conditions of the development of the student youth constructive gifts in the extra-curricula activity of the higher educational establishment – Manuscript.

The dissertation for getting the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.05 – social pedagogy. – National M.P. Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2010.

The model of the extra-curricula activity with the constructively gifted student youth in the art studio; social and pedagogical conditions of developing the student youth creative gifts in the higher educational establishment have been worked out in the dissertation.

The context and forms of the extra-curricula activity with the constructively gifted youth by means of the studio activity in the higher educational establishment have been improved.

The methodology of pedagogical assessment of the indices formation level of student youth constructive gift, the educational and methodical complex for providing the development of student youth constructive gift in the extra-curricula activity of the higher educational establishment have been put.

Key words: art, creative abilities, creative development, creative gift, creative potential, creative interests, social-pedagogical environment, art studio.